

5. Зорівчак Р. Семантична структура словесного образу: до методології перекладознавчого аналізу // Іноземна філологія. – Вип. 111. – 1999.
6. Коптілов В. Теорія і практика перекладу: Навч. посіб. – К., 2002.
7. Лучук О. Діалогічна природа літератури: Перекладознавчі та літературознавчі нариси. – Львів, 2004.
8. Микиртумова Е. Революционно-романтические поэмы П. Б. Шелли. Автореф. дис. ... канд. филол. наук. – Ереван, 1970.
9. Франко І. Збір. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
10. Шевченко Т. Кобзар. – К., 1987.
11. Bakic N. P. B. Shelley – a madman or a poetic genius. On-line: <http://www.literatureclassics.com/essays/909/>
12. Coombes H. Literature and Criticism. – London, 1991.
13. Rose M. G. Translation and Literary Criticism. Translation as Analysis. – Manchester, 1997.
14. Shelley P. B. Queen Mab // Keats, John, Shelley, Percy Bysshe. Complete Poetical Works. – New York, 1963.
15. Shelley P. B. Defence of Poetry. On-line: <http://rpo.library.utoronto.ca/display/displayprose.cfm?prosenum=6>

Микола Зимомря

Німецька література в перекладацькому контексті Івана Франка

У передмові до збірки “Поєми” (Львів, 1899) І. Франко гранично чітко обґрунтував визначальні закономірності взаємодії літератур, їхнього взаємозабезпечення духовними надбаннями різних народів шляхом перекладу. У цьому зв’язку доцільно наголосити: проникненню у глибинні чинники складного й багатогранного процесу взаємодії національних культур сприяють передусім такі її найхарактерніші, магістральні лінії, як міжлітературні зв’язки, рецепція та переклад. Питання теорії й практики перекладу І. Франко порушував у багатьох передмовах до власних перекладів К. Гавлічека-Боровського, О. Федьковича, Г. Гайне, Г. Кляйста, до перекладів П. Куліша з В. Шекспіра, а також в таких ґрунтовних працях, як “Шевченко по-німецьки”, “Шевченко в німецькій одязі”, “Шекспір в українців”, “Переклади українських творів”, “Передмова (до збірки “В наймах у сусідів”)", “Переклади Шевченка на сербську мову”, “Інтернаціоналізм і націоналізм у сучасних літературах” та ін.

В освоєнні творчих здобутків того чи іншого народу І. Франко вбачав об’єктивний критерій духовного спілкування, що історично складається і розвивається між різними національними літературами. “Передача чужомовної поезії, поезії різних віків і народів рідною мовою, – підкреслював автор передмови, – зба-

гачує душу цілої нації, присвоюючи їй такі форми і вирази чуття, яких вона не мала досі, будуючи золотий міст зрозуміння і спочування між ними і далекими людьми, давніми поколіннями” [23: т. 5: 7]. Таке узагальнення ґрунтується на комплексному розумінні суспільного розвитку, соціально-історичних та ідеологічних чинників. Воно дає можливість розсунути межі сприйняття процесу збагачення культур на рівні їхньої безперервної взаємодії – явища глибоко закономірного, котре має, за висловом Н. Над’ярних, “своє коріння, свою історичну логіку” [16: 9].

Ґрунтуючись на з’ясуванні конкретних історичних обставин, що зумовлюють взаємодію красного письменства різних народів, Іван Франко, визначний теоретик і майстер художнього перекладу, слушно розглядав міжлітературні зв’язки і їх найпродуктивнішу ланку – переклад – як одну із кардинальних домінант взаємозбагачення національних культур, узаємопроникнення національного й інтернаціонального у світовому літературному річищі. Усією багатогранною діяльністю Франко-перекладач утверджував переклад як “акт найвищої дружби” [20: 6] між народами, прогнозуючи закономірне перетворення літературних зв’язків у невичерпне джерело такого дійства взаємообміну між національними культурами.

І. Франко окреслював нерозривну єдність ідейного та естетичного змісту мистецтва перекладу, що “в’яже, а не розділяє народи”, закликаючи їх до боротьби за найвищі людські і громадські ідеали – свободу, рівність і братерство всіх людей. Удаючись до інтерпретації творів – продуктів різних віків, культур і народів, – І. Франко головне своє завдання вбачав у тому, щоб кожна з обраних літератур засяяла на україномовному ґрунті всіма “оригінальними прикметами, основними особливостями її народного гумору і народного пафосу, властивостями її вислову, літературного стилю, поетичної техніки” [22: 61]. З цього погляду важко переоцінити внесок І. Франка як теоретика та практика перекладацького мистецтва. Автор збірки “З вершин і низин” завжди прагнув зробити літературу “робітницею на полі людського поступу”. Тому не дивно, що у колі його творчих зацікавлень органічно пов’язані духовні пласти різних народів і різних епох: староанглійські, старогрецькі, староіндійські, староісландські, старонімецькі, староугорські, старошотландські словесні пам’ятки; албанські, болгарські, італійські, іспанські, китайські, німецькі, польські, португальські, румунські народні пісні; твори античних письменників і співців епохи Відродження; зразки англійської, американської, болгарської, італійської, німецької, польської, російської, словацької, французької, чеської літератур. Цей перелік яскраво підтверджує слушність висновку, якого дійшов М. Коцюбинський: “Віддавшись творчості в галузі художньої літератури, Франко поставив собі за мету зробити доступними своєму народові багатства європейської класичної літератури” [4: 394]. У зв’язку з цим варто підкреслити: перекладацька спадщина Івана Франка все ще чекає на системну оцінку, докладний аналіз всього його доробку. Це стосується також і розгляду теми, що є об’єктом нашого повідомлення. Цей висновок не перекреслює вагомого звучання дослідницьких праць, які належать Б. Бендзару [2], І. Журавській [9], Л. Осовецькій [17], Я. Ривкісу [19], Л. Рудницькому [21], О. Хомицькому [24], Я. Яремі [26] та ін.

Рецепцію німецької літератури та її якісні лінії можна переконливо проілюструвати крізь призму Франкового прочитання передусім творів Фрідріха Шіллера (1759–1805). При цьому варто зауважити: йдеться також про роль переємності традицій сприйняття класика німецької літератури в Україні. Адже “львівська школа” в історії художнього перекладу Шіллерового слова на слов’янські мови загалом мала суттєве значення. До неї належали такі львівські поети-перекладачі, як А. Беловський (1806–1876), Я. Камінський (1777–1855), Л. Семенський (1807–1877), а також Й. Левицький (1801–1860). Власне, Й. Левицький і започаткував українську шіллеріану, коли 1839 року переклав поему Ф. Шіллера “Пісня про дзвін”. Тут нема потреби докладно зупинятися на аналізі спроби Й. Левицького виявити українському читачеві велич майстра німецького слова. І. Франко дав аргументовану оцінку цьому тлумаченню. За його слушним твердженням, поему Ф. Шіллера Й. Левицький переклав “доволі дивоглядною мовою”. Тут проступає зримо від’ємна оцінка. Однак, попри низьку художню вартість його інтерпретації, все ж переклад Й. Левицького був своєрідним відкриттям. Воно відіграло певну роль в освоєнні Шіллерової поезії напередодні “весни народів” 1848–1849 років. Бо ж саме на цей час і припадає дієва фаза входження однієї з кращих драм Ф. Шіллера – трагедії “Підступність і кохання” – у свідомість громадськості Галичини. Мовиться про її україномовне відтворення з-під пера І. Вагилевича. Доводиться тільки пошкодувати, що рукопис перекладу одного з творців “Русалки Дністрової” не дійшов до читача. Аналогічна доля спіткала й хронологічно наступні перекладацькі спроби. Вони пов’язані з популяризацією Шіллерового набутку з боку Я. Головацького, який активно зацікавлював о. Беднаржа (він же Г. Боднар, Г. Боднаренко) перекладати твори Ф. Шіллера. Так, 10 вересня 1848 року о. Беднарж надіслав Я. Головацькому низку своїх перекладацьких “кавалочків” з надією, що, може, “котрий сподобається Вам та вмістите в якій часописьмі” [15].

Примітно, що у фонді Я. Головацького відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника зберігається рукописний переклад дев’яности п’яти рядків твору “Журавлі Ібіка” [3]. Це – уривок одного з найвищих досягнень баладної творчості Ф. Шіллера. Як відомо, оригінал балади має 184 рядки. Хоча ім’я перекладача й відсутнє, можна з великою ймовірністю припустити, що йдеться про інтерпретацію о. Беднаржа¹ [11].

Найкращим попередником І. Франка у справі рецепції Шіллерової спадщини був А. Могильницький (1811–1873), який опублікував 1849 року на шпальтах “Зорі Галицької” [13: 240] баладу Ф. Шіллера “Граф із Габсбурга”.

І. Франко справедливо критикував і переклади І. Гушалевича (1823–1903), зокрема, таких поезій Ф. Шіллера, як “Die Macht des Gesanges”, “Das Lied von der Glocke”, “An die Freiheit”. Як на мою думку, спроби І. Гушалевича варто розглядати радше як самобутні переспіви (“До моєї мислі”, “Пісня життя” та “До свободи”), наслідування Шіллерових ідей. Натомість позитивно характеризував І. Франко виступи М. Козановича (1807–1877), а саме його інтерпретації з Ф. Шіллера “Elegie

¹ Ширше про це у наших статтях [11].

auf den Tod eines Jünglings” (“На смерть младенця”), “Der Taucher” (“Норець”). Критик вбачав у ньому “прихильника народної мови в письменстві”. Українську шіллеріану поповнили Б. Дідицький та О. Кониський. До речі, О. Кониський також удався до переспіву відомого твору Ф. Шіллера “An Minna” (“До Мінни”), видрукуваного у першій книжці “Галичанина” за 1862 рік.

Названі інтерпретаційні спроби не поповнили скарбниці української перекладної літератури. Проте вони були підґрунтям, що лягло в основу появи художньо довершених Франкових перекладів творів Ф. Шіллера. До того ж вони були ілюстративним матеріалом для І. Франка як дослідника Шіллерового доробку і німецької літератури – загалом.

І. Франко переклав два поетичні твори Ф. Шіллера: “Прогулька” (“Der Spaziergang”, 1795) [25] та “Помпея й Геркуланум” (“Pompej und Herkulanum”, 1796) [25]. Обидва переклади були виконані спеціально для збірки поезій, що вийшла у Львові напередодні 155-ї річниці від дня народження автора драми “Розбійники” [23: т. 13: 425–430, 431–432]. Без перебільшення, можна стверджувати, що вони започаткували новий етап в історії сприйняття творчості німецького поета в Україні. Перекладач повністю зберіг у своєму прочитанні високий дух античності – характерну ознаку названих поем. І. Франко строго дотримувався розміру оригіналу – елегійного дистиха, себто гекзаметра у поєднанні з пентаметром, прискіпливо “копіював” синтаксично-образний лад, не порушуючи законів рідної мови. У намаганні передати стилістичні особливості поем Ф. Шіллера з їхньою проекцією на античність, І. Франко допускав в обох перекладах розгалуження складнопідрядних речень та рясноту інверсій, що нагадує античний лад мови. Так, приміром, особливу щедрість у поемі “Прогулька” інверсивних зворотів типу “der Ernten ruhiger Kreislauf” (жнив спокійний цикл), що творять високий стиль оповіді, перекладач компенсував аналогічними за стильовою функцією постпозитивними епітетами.

*Піль тих народе щасливий, що не проснувся до свободи,
Як ті поля ти живеш мирно у законах тісних.
І не виходять бажання твої поза обруб щорічно жнива,
І як щоденний твій труд, правильно вік твій сплива* [25: 112].

І. Франко як реципієнт зумів проникнути в поетичний світ Ф. Шіллера, прийнятися його античним світобаченням і таким способом наблизити читача до того розуміння барв і звуків поеми “Помпея й Геркуланум”, яке нагадує знамениті полотна епохи Відродження.

До слова, виконуючи свого часу зіставлення першотвору з польськомовним перекладом власного твору “Каменярі”, І. Франко наголошував: “Коли слова перших трьох категорій творять головну основу словесного твору, надаючи йому зміст і акцію, то слова другої категорії – се неначе тінювання в малярстві, що оживляє і упластичнює картину” [23: т. 39: 20]. Тому він як перекладач прагнув до максимального збереження у процесі відтворення усіх компонентів оригіналу. Крізь призму його прочитання постає не уявний, а конкретно існуючий світ, характерний для

першотвору та його автора. Нерідко перекладач вдавався до пояснення німецьких рядків шляхом доповнення окремих художніх компонентів, уточнення слів, їх порядку. Проте це не йшло у розріз зі стильовими настановами першотвору, бо, вносячи подібні корективи, І. Франко орієнтувався на всю ідейно-художню структуру твору. Це рельєфно проступає з перекладу першої частини “Фауста” Й.-В. Гете [6] – безпрецедентного в історії німецької літератури явища. І. Франко як перекладач звертав особливу увагу на цінне збереження в трансформації всієї гами ідейного багатства оригіналу, його художньо-стилістичної своєрідності, не забуваючи й про важливість художньої деталі: “[...] я старався переводити “Фавста“ вірно..., наскільки се було згідне з духом нашої мови” [23: т. 13: 180].

Аналогічне твердження міститься також у “Передньому слові” [5] до 16 перекладів поезій Г. Гейне, що було своєрідним трактуванням Франкового перекладацького досвіду щодо інтерпретації німецької літератури загалом.

“Перекладаючи Гейне, – підкреслював І. Франко, – я дбав про те, щоби передати якомога вірно не тільки думку, але також форму, тон, розмір першотвору” [23: т. 13: 446]. Зрозуміло, це не означає абсолютизації права перекладача на шаблонну фіксацію об’єкта зображення. І. Франко робить акцент на потребі передати індивідуальну манеру письма автора оригіналу, виявляє типологічні сходження в різних літературах, що призводить до системної характеристики процесу міжлітературної взаємодії. “Пушкінова драма “Борис Годунов” була першою в російському письменстві драмою в новочаснім значенні [...]. Можна в тій драмі бачити подекуди вплив Шекспіра та Байрона, а щодо будови, не зв’язаної правилами, прийнятими в англійських драматургів, також вплив драми Гетего “Götz von Berlichingen”; та все-таки Пушкінова драма лишається в високій мірі оригінальною, типово російською й історичною” [23: т. 11: 179].

Щоправда, у перекладі аналізованих творів Ф. Шіллера, зокрема поеми “Прогулька”, наявне зрине спрощення поетичних образів, зміщення їх у часі. У перекладі мелодійного, гранично простого словосполучення (“tief neigen der Erlen / Kronen sich, und im Wind wogt das versilberte Grass”), тобто низько хиляться крони вільх і на вітрі колихається посріблена трава, пропущено у Франковому прочитанні важливу деталь – “посріблена трава”. Цей епітет органічно разом з іншими словесно-образними засобами покликаний втілити думку про чистоту природи, що є джерелом духовного та фізичного оновлення людини. Тим паче, що на цьому виразно акцентує автор у звертанні до природи: “Reiner nehm ich mein Leben von deinem reinen Altare” (“Та я чистіше жите візьму з вівтаря чистого твого”).

У намаганні зробити доступною для читача красу поетичного мислення німецького поета, український майстер вдавався до прямого і далєбі не завжди вдалого наслідування Шіллерового синтаксису. А це, зрештою, призвело до ускладнення конструкцій типу: “Dieses Dienergefolg meldet den Herrscher mir an” – “Служби дружина стрійна пана звіщає мені”; “Deiner heiligen Zeichen, o Wahrheit, hat der Betrug sich (Angemasst der Natur köstlichste Stimmen entweiht” – “Знамена, правдо, твої присвоїла ошука святії і опоганила всі звуки природи ніжні”.

Перекладач конкретизує, деталізує загальні поняття, як наприклад, у поемі “Помпея й Геркуланум”: “der räumige Portikus öffnet Seine Hallen” – “ось і портік широкий провадить в сіни й пристінки”; “Da stehn noch die schönen Geschirre” [27] – “Ось горнятка й збаночки”.

І. Франко, як слушно зауважує О. Домбровський, і в чому переконуємося частково на вищеподаних прикладах, “дозволяв собі міняти заголовки, давати назви окремим поезіям або частинам, яких вони в оригіналі не мали. З цієї точки зору переклади Франка вимагають спеціального дослідження, тому що між теоретичними настановами і його перекладацькою практикою існує певна розбіжність” [8: 316].

Усвідомлюючи суспільну роль перекладу як одного з найважливіших чинників міжнародної взаємодії літератур, І. Франко вперше у вітчизняному літературознавстві науково розробив, творчо обґрунтував і засвоїв теоретичні принципи мистецтва художнього перекладу, критерії оцінки якості інтерпретації першотвору, відбору оригіналу, питання адекватного відтворення тексту з урахуванням органічної єдності змісту й форми, а також концептуальні завдання перекладача.

Численні міркування І. Франка про переклад, висловлені з різних приводів і розписані в багатьох статтях, склали б цілісне монографічне дослідження. Таке видання вже давно на часі. Із його сторінок постав би на повен зріст І. Франко як теоретик і майстер художнього перекладу, як основоположник українського наукового перекладознавства.

І. Франко на практиці довів слушність власного ж твердження, що “переклади чужомовних творів, чи то літературних, чи наукових, для кожного народу являються важним культурним чинником” [23: т. 39: 7]. Його внесок у зведення “золотих мостів” дружби між народами засобами художньої трансформації творів різномовних літератур окреслює цілу епоху в українській перекладознавчій науці. Як перекладач І. Франко доклав воістину титанічних зусиль, прилучаючи рідний народ до невичерпних джерел світової культури, сприяючи зміцненню культурних взаємин між Сходом і Заходом на зламі XIX – початку XX ст. Викликає подив його широкий діапазон зацікавлень найрізноманітнішими творами світової літератури і, зокрема, – німецької.

Завдяки невтомній діяльності І. Франка-перекладача (умовний початок припадає на 1879 рік, коли побачила світ перша друкована збірка його перекладів під назвою “Думи й пісні найзнагніших європейських поетів”), в українську літературу ввійшли твори Данте, В. Шекспіра, Дж. Г. Байрона, В. Гюго, П. Верлена, Е. Золя, Р. Бернса, П. Б. Шеллі, Г. Ібсена, А. Міцкевича, Ярослава Врхлицького, М. Йокаї, О. Пушкіна, М. Лермонтова, М. Чернишевського, а також представників німецькомовного письменства – Г. Е. Лесінга, Й.-В. Гете, Ф. Шіллера, К. Ф. Геббеля, Ф. Гельдерліна, Г. Гайне, Гервега, Фрайліграта, Грюна, Ленау, Келлера, Майєра та ін. Розглядаючи перекладацьку діяльність І. Франка під кутом зору її зв'язку з сучасністю, її беззаперечного благодіючого впливу на сучасний процес міжлітературної взаємодії, відомий український поет Д. Павличко писав на сторінках “Літературної газети”: “Ми досі користуємося Франковими перекладами з багатьох мов Європи та Азії; адже потрібні ще десятиліття, щоб навіть зусиллями наших кращих перекладачів заново... перекласти все те, що витлумачив один Франко” [18: 6].

Ми звикли до характеристики в оцінці І. Франка як титана духу й творчої сили, “велетня думки і праці” [4: 3]. Бо вона природно відтворює його реальний внесок у розвиток численних сфер суспільного і людського життя. Звідси – висновок: серед різноманітних зацікавлень І. Франка чільне місце займає мистецтво перекладу. Власне, в розробці теорії перекладу і утвердження її визначальних принципів на практиці І. Франко був свого часу вершиною [1: 3]. Автор особливо цінного трактату “Із секретів поетичної творчості” надавав великого значення художнім трансформаціям з літератур різних народів, увиразнюючи важливість чинника збагачення мистецьким досвідом національних культур, в т. ч. і рідного народу. Власне для того, щоб “не повторяти того, що вже другі забули, а вносити у всевітню скарбницю літературну хоч малу крапельку, а нового, свого власного, зачерпнутого з криниці того життя народного і індивідуального, що ще перед ним не було так експлуатоване” [14: 16].

І. Франко аргументовано довів: кожний визначний твір іноземної літератури внаслідок сприйняття шляхом високохудожнього перекладу органічно вписується в контекст літератури-реципієнта, стає якісно новою домінантою міжлітературної взаємодії та взаємозбагачення художнім досвідом – нерідко кількох літературних систем. Так, приміром, передруковуючи свій переклад румунської народної балади “Майстер Маноле”, І. Франко у праці “Студії над українськими народними піснями” подає характерний приклад такого панорамного осмислення факту. “Німецький автор (В. Коцебу. – М. 3.) переклав румунський твір досить свobodно, тому я й покористувався досить свobodно його перекладом, заступаючи напущену фразеологію простішими висловами в дусі народної поезії” [23: т. 10: 466]. У цих словах цілеспрямовано підкреслено також контекстуальну вторинність, що відводиться мові-посереднику. Це – промовиста ілюстрація того, що Франко-перекладач у своїй практиці не завжди користувався першоджерелом, тобто текстом мовою оригіналу. Осмислюючи архітектоніку взаємодії національних культур, І. Франко постійно прагнув до конкретної дефініції кожного виміру як одиничного, так і загального. Його перекладацький доробок увібрав досвід з проекцією на тримірність таких фаз, як: а) літературні зв’язки; б) рецепція; в) інтерпретація.

“Перекладаючи загалом докладно рядок за рядком я, крім природних вимог нашої мови, що при відповіднім ужитті робить можливим конкретніше, живіше та колоритніше представлення, ніж у російській подбав поперед усього про правильну, чисто дактилічну будову гекзаметрів із захованням у переважнім числі віршів правильної цезури, чого в віршах Костомарова, очевидно, не обшліфованих для друку, аж надто часто чувається недостаток”, – пояснює І. Франко свої перекладацькі засади на основі перекладу поеми “На руїнах Пантікапеї” М. Костомарова [23: т. 11: 298].

Подібні висловлювання І. Франка про мистецтво перекладу дають можливість відтінити межі змагання між об’єктивною інтерпретацією оригіналу і суб’єктивним тлумаченням його перекладачем. Особливо характерною у цьому напрямі є його ґрунтовна перекладознавча студія “Каменярі”. Український текст і польський пере-

клад. Дещо про штуку перекладання”, написана 3–24 травня 1911 року. Ця праця, як слушно відзначає Р. Зорівчак, і досі залишається “неперевершеним зразком лінгвістичного аналізу перекладу, цікавого ще й тим, що цей аналіз зробив автор оригіналу” [12: 128]. Зрозуміло, погляд І. Франка на механізм міжлітературного впливу не суперечить принципам детального аналізу перекладного твору, а також загальної оцінки його автора [10: 456].

Свою перекладацькою діяльністю І. Франко, за образним висловлюванням О. Білецького, “розбирав стіну національної обмеженості”, виводив українське слово на простори нових тем, живих контактів із літературами багатьох народів світу [7: 302]. Так, Франкове слово нині особливо близьке й зрозуміле сучасникам. Воно захоплює енциклопедичністю пізнань у найрізноманітніших сферах людинознавства.

Література:

1. Арват Ф. Іван Франко – теоретик перекладу. – Чернівці, 1969.
2. Бендзар Б. Вклад Івана Франка в справу популяризації надбань української літератури серед австрійців та німців // Українське літературознавство. – Вип. 3. – Львів, 1968.
3. Відділ рукописів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника НАН України, фонд Я. Головацького, п. 54, спр. № 790, арк. І.
4. Возняк М. Велетень думки і праці. Шлях життя і боротьби Івана Франка. – К., 1958.
5. Гейне Г. Вибір поезій. (Німеччина. Байки для дітей). – Львів, 1892.
6. Гете Йоганн Вольфганг. Фавст. Часть перша. З німецької переклав і пояснив І. Франко. Заходом “Світу”. – Львів, 1882.
7. Денисюк І. Літературознавчі і фольклористичні праці: У 3 томах, 4 кн. – Львів, 2005. – Т. 2: Франкознавчі дослідження.
8. Домбровський О. Іван Франко – теоретик перекладу // Іван Франко. Статті і матеріали. Збірник шостий. – Львів, 1958.
9. Журавська І. Іван Франко і зарубіжні літератури. – К., 1961.
10. Зимомря М. До питання про роль Івана Франка-журналіста в контексті міжнародних культурних зв’язків в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. // Іван Франко і світова культура. Матеріали Міжнародного симпозіуму ЮНЕСКО. – Кн. 1. – К., 1990.
11. Зимомря М. Мовно-стилістичні особливості Франкових перекладів поем Ф. Шіллера // Особливості розвитку сучасних германських і романських мов. – Ужгород, 1974; Зимомря М., Бабинець С. Перші українські інтерпретації творів Ф. Шіллера // Радянське літературознавство. – 1978. – № 11.
12. Зорівчак Р. Іван Франко – теоретик перекладу // Жовтень. – 1976. – № 8.
13. Зоря Галицкая. – 1849. – Ч. 40.
14. Зоря. – 1893. – № 1.
15. Кореспонденція Якова Головацького в літах 1835–1849. – Львів, 1909.
16. Над’ярних Н. Не просто вплив // Радянське літературознавство. – 1979. – № 4.
17. Осовецька Л. Переклади Івана Франка з німецько-швейцарської літератури // Наук. зап. Київ. ун-т. – 1956. – Т. 15. – Вип. 7. – Зб. філол. фак. – № 9.
18. Павличко Д. Наш Каменярь // Литературная газета. – 1. IX. – 1976.

19. Ривкіс Я. Іван Франко і німецька література // Наук. зап. Житом. пед. ін-т. – 1956. – Т. 4.
20. Рильський М. Мистецтво перекладу: статті, виступи, нотатки. – К., 1985.
21. Рудницький Л. Іван Франко і німецька література. – Мюнхен, 1974.
22. Франко І. З чужих літератур // Літературно-науковий вістник. – 1898. – Кн. I.
23. Франко І. Зібр. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
24. Хомицький О. Німецькі письменники-реалісти XIX ст. в оцінці Івана Франка // Радянське літературознавство. – К., 1963. – № 1.
25. Шіллер Ф. Поезії. – Львів, 1914.
26. Ярема Я. Іван Франко і Фауст Гете // Дослідження творчості Івана Франка. – К., 1956.
27. Schiller F. Gesammelte Werke in 8 Bänden. – Berlin, 1955. – В. I.

Тетяна Маленька (Київ)

Гафіз, Гете, Франко: до проблеми рецепції перської класичної поезії

Українське літературознавство і українське сходознавство – два наукові кола, на жаль, майже не дотичні. Літературознавча компаративістика скерована насамперед на порівняння явищ і творів української літератури з європейськими і слов'янськими. Орієнтальний дискурс в українському літературознавстві й компаративістиці на сьогодні є недостатнім. Проблема Сходу в українській літературі в її широкому аспекті і як рецепція філософії, тем, образів, форм, зокрема в поезії, де вона виявилася найбільше – фактично не досліджена. Ця теза безпосередньо стосується і спадщини І. Франка – як наукової, так і художньої.

Проблемі рецепції Сходу у творчому світі І. Франка присвячено лише дві коротенькі оглядові статті Т. Лебединської та Ю. Кочубея, виголошені як доповіді на Міжнародному симпозіумі ЮНЕСКО у 1986 році [4], а також окремі згадки цієї проблеми в публікаціях Л. Грицик, М. Веркальця, О. Мушкудіані та ін. Єдиним проривом у terra incognita орієнтальної франкіани можна вважати ґрунтовну монографію І. Папуші [6] “Modus orientalis. Індійська література в рецепції Івана Франка”. Проте стосується вона лише рецепції літератури та філософії Індії. Літератури стародавнього і середньовічного Близького і Середнього Сходу, які І. Франко перекладав і студіював, залишаються поза дослідницьким колом, – і насамперед це стосується літератури арабської й перської, зокрема, творчості Гафіза, яка спричинила появу “Західно-східного дивану” Й.-В. Гете і унікального західно-східного, зокрема, німецько-перського літературного синтезу.

Проблема “Гафіз, Гете, Франко” належить до проблеми міжнаціональних взаємин і української літератури в означеному порівняльно-типологічному аспекті. І йдеться тут не лише про впливи й рецепції Гафіза на Й.-В. Гете, Гафіза і Й.-В. Гете на І. Франка, а коли йдеться про такого велета інтелекту і духу як І. Франко, про